

# «Варнак»

Тарас Шевченко

Тиняючи на чужині  
Понад Елеком, стрів я діда  
Вельми старого. Наш земляк  
І недомучений варнак

Старий той був. Та у неділю  
Якось у полі ми зустрілись  
Та й забалакались. Старий  
Згадав свою Волинь святую

І волю-долю молодую,  
Свою бувальщину. І ми  
В траві за валом посідали,  
І розмовляли, сповідались

Один другому. — Довгий вік! —  
Старий промовив. — Все од бога!  
Од бога все! А сам нічого  
Дурний не вдіє чоловік!

Я сам, як бачиш, марне, все,  
Я сам занівечив свій вік,  
І ні на кого не жалкую,  
І ні у кого не прошу я,

Нічого не прошу. Отак,  
Мій сину, друже мій єдиний,  
Так і загину на чужині  
В неволі. — І старий варнак

Заплакав нишком. Сивий брате!  
Поки живе надія в хаті,

Нехай живе, не виганяй.

Нехай пустку нетоплену

Іноді нагріє.

І потечуть з очей старих

Сльози молодії;

І, уमितее сльозами,

Серце одпочине

І полине із чужини

На свою країну.

— Багато дечого не стало, —

Сказав старий. — Води чимало

Із Ікви в (Пропуск в автографі Шевченка.) утекло...

Над Іквою було село, —

У тім селі на безталання

Та на погибель виріс я.

Лихая доленька моя!..

У нашої старої пані

Малії паничі були;

Таки однолітки зо мною.

Вона й бере мене в покої

Синкам на виграшку. Росли,

Росли панята, виростали,

Як ті щенята. Покусали

Не одного мене малі.

Отож і вчити почали

Письму панят. На безголів'я

І я учуся. Слізьми! Кров'ю!

Письмо те полилося... Нас,

Дешевших панської собаки,

Письму учити?!  
—

Молитись богу  
Та за ралом спотикатись,  
А більше нічого  
Не повинен знать невольник, —

Така його доля.  
Отож і вивчився я, виріс,  
Прошу собі волі, —  
Не дає. І в москалі,

Проклята, не голить.  
Що тут на світі робити?  
Пішов я до рала...  
А паничів у гвардію

Поопреділяла...  
Година тяжкая настала!  
Настали тяжкі літа!  
Отож працюю я за ралом.

Я був убогий сирота.  
А у сусіда виростала  
У наймах дівчина. І я...  
О доле! Доленько моя!

О боже мій! О мій єдиний!  
Воно тоді було дитина,  
Воно... Не нам твої діла  
Судить, о боже наш великий!

Отож вона мені на лихо  
Та на погибель піросла.  
Не довелось і надивитись,  
А я вже думав одружитись,

І веселитися, і жить,  
Людей і господа хвалить...

А довелося...

Накупили

І краму й пива наварили,  
Не довелося тільки пити.  
Старої пані бахур сивий  
Окрав той крам. Розлив те пиво,

Пустив покриткою... Дарма.  
Минуло, годі... не до ладу  
Тепер і згадувать. Нема,  
Нема, минулося, пропало...

Покинув ниву я і рало,  
Покинув хату і город,  
Усе покинув. Чорт нарадив.  
Пішов я в писарі в громаду.

То с'як, то так минає год.  
Пишу собі, з людьми братаюсь  
Та добрих хлопців добираю.  
Минув і другий. Паничі

На третє літо поз'їжджались,  
Уже засватані. Жили  
В дворі. Гуляли, в карти грали,  
Свого весілля дожидали

Та молодих дівчат в селі,  
Мов бугаї, перебирали.  
Звичайне, паничі. Ждемо,  
І ми ждемо того весілля.

Отож у клечальну неділю  
Їх і повінчано обох,  
Таки в домашньому костьолі, —  
Вони ляхи були. Ніколи

Нічого кращого сам бог  
Не бачив на землі великій,  
Як молодії ті були...  
Заграла весело музика...

Їх із косяола повели  
В возобновленні' покої.  
А ми й зустріли їх і всіх —  
Княжат, панят і молодих —

Всіх перерізали. Рудою  
Весілля вмилося. Не втік  
Ніже єдиний католик.  
Всі полягли, мов поросята

В багні смердячому. А ми,  
Управшись, пішли шукати  
Нової хати і найшли  
Зелену хату і кімнату

У гаї темному. В лугах,  
В степах широких, в байраках  
Крутих, глибоких. Всюди хата.  
Було де в хаті погуляти

І одпочити де було.  
Мене господарем обрали.  
Сім'я моя щодень росла  
І вже до сотні доростала.

Мов поросяча, кров лилась,  
Я різав все, що паном звалось,  
Без милосерді я і зла,  
І різав так. І сам не знаю,

Чого хотілося мені?  
Ходив три года я з ножами,

Неначе п'яний той різник.  
До сльоз, до крові, до пожару,

До всього, всього я привик.  
Було, мов жабу ту, на списі  
Спряжеш дитину на огні  
Або панянку білолицю

Розіпнеш голу на коні  
Та й пустиш в степ.  
Всього, всього тоді бувало —  
І все докучило мені...

Одурів я, тяжко стало  
У вертепах жити.  
Думав сам себе зарізати,  
Щоб не нудить світом.

І зарізає би, та диво,  
Диво дивне сталось  
Надо мною, недолюдом...  
Вже на світ займалось,

Вийшов я з ножем в халяві  
З Броварського лісу,  
Щоб зарізатися. Дивлюся,  
Мов на небі висить

Святий Київ наш великий.  
Святим дивом сяють  
Храми божі, ніби з самим  
Богом розмовляють.

Дивлюся я, а сам млію.  
Тихо задзвонили  
У Києві, мов на небі...  
О боже мій милий,

Який дивний ти! Я плакав,  
До полудня плакав.  
Та так мені любо стало;  
І малого знаку

Нудьги тії не осталося,  
Мов переродився...  
Подивився кругом себе  
І, перехрестившись,

Пішов собі тихо в Київ —  
Не святим молитись,  
А суда, суда людського  
У людей просити.

*Орська кріпость 1848 — С.-Петербурґ 1858*